

KOMPETENCJE ADMINISTRACYJNE ORGANÓW WŁADZY KOŚCIELNEJ W KOŚCIOŁACH PARTYKULARNYCH

Zjawisko wyodrębnienia administracji jako integralnego składnika struktur społecznych, charakterystyczne dla współczesnej kultury prawnej, występuje nie tylko w społecznościach państwowych, ale również w społeczności kościelnej. W nauce prawa kanonicznego zwłaszcza w ostatnich latach, obserwuje się wzrost zainteresowania problematyką kościelnego prawa administracyjnego. Wiele uwagi poświęcono jej w okresie prac nad reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., której rezultatem jest nowy Kodeks promulgowany przez Jana Pawła II 25.I.1983 r.¹

Zagadnienia dotyczące zasad organizacji administracji i organów władzy kościelnej pełniących funkcje administracyjne należą do zagadnień bardzo skomplikowanych². Administracja kościelna jest bowiem częścią struktury Kościoła, w której są elementy podstawowe, ustanowione przez Boskiego Założyciela, oraz elementy pochodzenia ludzkiego, które na bazie tych podstawowych zostały wprowadzone przez sam Kościół w celu dostosowania się do określonych warunków historycznych.

Niniejszy artykuł, nie wdaje się w rozważania dotyczące zasad organizacji administracji kościelnej. Skupia jedynie uwagę na kompetencjach administracyjnych, jakimi z prawa Bożego czy kościelnego, legitymują się organy władzy kościelnej na szczeblu Kościoła partykularnego³.

POJĘCIE KOMPETENCJI ADMINISTRACYJNEJ I CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE JEJ ZAKRES

Pojęcie „kompetencji” należy do tych pojęć ogólnych w nauce prawa, których treść nie jest jednoznacznie określona⁴. Stwierdzenie, że organ władzy

¹ Znaczny wkład do badań nad różnymi problemami z tej dziedziny wnieśli zwłaszcza tacy autorzy, jak: R. Baccari, P. Ciprotti, G. Delgado, C. Diego Lora, F. D'Ostilio, I. Gordon, Z. Grocholewski, J. Krukowski, Ch. Lefebvre, G. Lobina, P. Moneta, E. Ranaudo, F. Romita, E. Sztafrowski, P. Valdrini, M. Żurowski.

² Pojęcie organu kościelnej władzy administracyjnej oraz zasady organizacji administracji kościelnej takie jak, zasada jedności i podziału władzy; koncentracji i dekoncentracji; centralizacji i decentralizacji oraz koordynacji, omawia J. Krukowski, *Administracja w Kościele*, Lublin 1985, s. 40—62.

³ Nie będą tu omawiane kompetencje centralnej administracji w Kościele, którą tworzą najwyższe organy władzy. Dzielą się one na organy podstawowe, którymi są biskup rzymski i kolegium biskupów, oraz organy pomocnicze, tj. dykasteria Kurii Rzymskiej i legaci papiescy.

⁴ Z. Ziemiński, J. Wróblewski, *Polski słownik prawniczy*, Warszawa 1969, s. 31.

„ma kompetencję”, można rozumieć wielorako np. że organ „ma prawo”, „ma uprawnienie”, „ma prawną możliwość działania”, że „jest mu coś dozwolone”. Można też powiedzieć, że organ „ma zobowiązujące uprawnienie” lub „ma uprawniający obowiązek”⁵. Są również wypadki identyfikowania kompetencji organu z całokształtem jego praw i obowiązków, czy też zdolnością prawną. Niektórzy, widząc ścisły związek między kompetencją i funkcją w znaczeniu zasadniczego kierunku działania, utożsamiają te pojęcia⁶.

W nauce prawa kanonicznego pojęcie kompetencji organu władzy kościelnej bywa pojmowane w oparciu o wzory zaczerpnięte z ogólnej teorii prawa. „Kompetencja” jest pojmowana jako określony zakres władzy przysługującej określonemu organowi władzy kościelnej. Podczas gdy przez „władzę” rozumie się samą możliwość działania, to kompetencja jest miarą tej możliwości⁷. Kompetencje są wyznaczone przez normy kompetencyjne. W prawie świeckim są to zazwyczaj normy konstytucyjne, w prawie kanonicznym zaś normy te mogą mieć swoje źródło zarówno w prawie Bożym, jak i w prawie kanonicznym pochodzenia czysto kościelnego.

Jeżeli organ władzy kościelnej otrzymał kompetencje administracyjne, oznacza to, iż może i powinien stanowić akty administracyjne w określonej sferze stosunków prawnoadministracyjnych w Kościele. Kompetencja oznacza zatem jednocześnie zdolność prawną danego organu władzy kościelnej, jak również miarę zakresu jego jurysdykcji w granicach wyznaczonych przez normę kompetencyjną, stosownie do określonych kryteriów⁸.

Wymienia się trzy kategorie czynników kształtujących zakres kompetencji, czyli tzw. kryteria kompetencji⁹. Są nimi:

- terytorium podległe danemu organowi (kryterium terytorialne),
- osoby, dla dobra których jest powołany dany organ (kryterium personalne),
- zakres spraw, do rozstrzygnięcia których określony organ władzy kościelnej jest uprawniony i zobowiązany (kryterium rzeczowe).

Zasięg kompetencji danego organu wyznacza terytorium, na którym może on rozwijać swoją działalność wobec zamieszkujących je osób. Cały Kościół jest podzielony pod względem terytorialnym na odpowiednie jednostki administracyjne. Podstawową jednostką tego podziału jest diecezja i podobne jej okręgi, jak prałatury terytorialne, opactwa terytorialne, wikariaty i prefektury apostolskie, administratury apostolskie¹⁰. Diecezje dzielą się na dekanaty i parafie. Kilka zaś diecezji tworzy prowincję kościelną.

Kryterium personalne ma zastosowanie przy oznaczaniu zakresu władzy niektórych pomocniczych organów władzy kościelnej. Przykładowo na terenie diecezji może być wikariusz biskupi wyznaczony tylko dla wiernych należących do określonej grupy obrządkowej czy narodowościowej¹¹. Według tego kryterium otrzymują kompetencje wyżsi przełożeni zakonów i instytutów życia konsekrowanego oraz prałaci, którzy stoją na czele prałatury personalnej, podległej bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Zakres kompetencji tych organów

⁵ K. Opałek, *Prawo podmiotowe*, Warszawa 1957, s. 241.

⁶ J. Trzcziński, *Pojęcie konstytucyjne organu państwa socjalistycznego*, Wrocław 1974, s. 73, 83.

⁷ Garrido Falla, *Tratado de Derecho Administrativo*, t. I, Madrid 1961, s. 438; G. Delgado, *Desconcentración organica y potestad vicaria*, Pomplona 1971, s. 27—28.

⁸ Por. J. Krukowski, dz. cyt., s. 63; A. Kokoszka, *Pojęcie kościelnego aktu administracyjnego*, Lublin 1981 (maszynopis), s. 62—63.

⁹ G. Delgado, dz. cyt., s. 28—31.

¹⁰ Kan. 368.

¹¹ Kan. 476.

jest regulowany przez konstytucje zakonne lub statut prałatury oraz przez prawo powszechne.

Zazwyczaj kryterium terytorialne i personalne nie występuje samoistnie, lecz łącznie z kryterium rzeczowym. Najogólniej biorąc — zakres kompetencji określany jest według rodzaju spraw, w sferze których dany organ władzy kościelnej jest uprawniony lub zobowiązany do podjęcia działań. Natura i treść spraw staje się wyznacznikiem różnorodności organów pomocniczych¹².

Obecnie zostaną omówione kompetencje administracyjne organów władzy w Kościołach partykularnych. Dzielią się one na dwie grupy: podstawowe organy władzy biskupiej wyposażone we władzę prawodawczą, sądowniczą i wykonawczą, czyli administracyjną, oraz pomocnicze organy władzy wyposażone w kompetencje administracyjne.

KOMPETENCJE ADMINISTRACYJNE PODSTAWOWYCH ORGANÓW WŁADZY W KOŚCIELE PARTYKULARNYM

W Kościele partykularnym, którego podstawową formę stanowi diecezja, głową jest biskup diecezjalny.

Sobór Watykański II dowartościował biskupów, wskazał im zadania, które mają wypełniać wobec całego Kościoła i poszczególnych Kościołów, jakie przysługują im z racji sukcesji apostołskiej¹³. Prawodawca w nowym KPK stwierdza, iż biskupi, którzy z Bożego ustanowienia wchodzą w miejsce Apostołów dzięki Duchowi Świętemu, który jest im dany, ustanowieni są pasterzami w Kościele, aby byli nauczycielami doktryny, kapłanami Świętego Kultu i sługami w zarządzaniu¹⁴.

Władza rządzenia przysługująca biskupowi diecezjalnemu jest potrójna, tzn. obejmuje władzę prawodawczą, wykonawczą i sądową¹⁵. Przedmiotem naszego zainteresowania jest władza wykonawcza, inaczej zwana administracyjną. Biskup diecezjalny może ją wykonywać osobiście lub za pośrednictwem wikariusza generalnego, wikariusza biskupiego¹⁶ lub innych organów władzy.

W wykonywaniu władzy biskup diecezjalny kieruje się dobrem wspólnym diecezji jako całości. Prawodawca podkreśla, iż władzę tę biskup ma sprawować zgodnie z normami prawa. Należy jednak zauważyć, iż prawo określa biskupowi tylko pewne granice, wskazując w sposób obligatoryjny lub fakultatywny jego kompetencje. Korzystając ze swych kompetencji biskup powinien lub może stanowić akty administracyjne, wyznaczające podległym mu osobom odpowiednie obowiązki i uprawnienia¹⁷. Działalność administracyjna biskupa nie wyczerpuje się w stanowieniu aktów administracyjnych, ale obejmuje również podejmowanie inicjatyw o charakterze organizacyjnym, jak też koordynowanie współpracy wszystkich podległych mu organów władzy kościelnej¹⁸. Organami tymi są: wikariusze generalni, wikariusze biskupi, dziekani, proboszczowie itp.

¹² G. Delgado, dz. cyt., s. 29—30; I. A. Souto, *Los cooperadores del Obispo diocesano La funcion pastoral de los obispos*, Salamanca 1967, s. 269.

¹³ Por. *Lumen gentium* nr 20.

¹⁴ Kan. 375 § 1.

¹⁵ Kan. 391 § 1.

¹⁶ Kan. 391 § 2 — „(Episcopus diocesanus) potestatem executivam exercet sive per se sive per Vicarios generales aut episcopales ad normam iuris”.

¹⁷ *Ecclesiae imago*. Directorium de pastorali ministerio episcoporum z 22.II.1973 r. nr 93, 96—98.

¹⁸ Kan. 473 § 1.

Ogólnie mówiąc, władza administracyjna biskupa polega na „kierowaniu tym wszystkim, co należy do kultu i apostołatu”¹⁹. Do kompetencji administracyjnych biskupa diecezjalnego, wymienionych w KPK, należy:

1. Stanowienie aktów nominacji, czyli powoływania kapłanów na urzędy kościelne takie, jak: wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego (Kan. 475, 477), wikariusza sądowego i na inne urzędy kurii diecezjalnej (Kan. 470), ekonoma diecezjalnego (Kan. 494 § 1), proboszcza (Kan. 522, 524), administratora parafii (Kan. 539), wikariusza parafialnego (Kan. 547), dziekana (Kan. 553 § 2), rektora kościoła (Kan. 557).
2. Erygowanie, znoszenie lub dokonywanie jakichkolwiek innowacji w stanie prawnym parafii (Kan. 515).
3. Wyrażanie zgody na budowę nowego kościoła (Kan. 1215), podejmowanie decyzji co do przekazania kościoła na cele świeckie, gdy nie może być już używany do Kultu Bożego i nie ma możliwości odbudowania go (Kan. 1212).
4. Wyrażanie zgody na alienację majątku kościelnego (Kan. 1292 § 2).
5. Wyrażenie aktu zgody na inkardynację lub ekskardynację duchownych (Kan. 267, 268) oraz na ich wyjazd do pracy w innej diecezji (Kan. 271).
6. Wydawanie aktu erekcji stowarzyszeń chrześcijańskich, mających charakter publiczny (Kan. 312 § 1).
7. Wydawanie dekretu erekcyjnego instytutu życia konsekrowanego na terytorium swojej diecezji, po przeprowadzeniu konsultacji ze Stolicą Apostolską (Kan. 579).
8. Wydawanie aktu erekcji seminarium niższego (Kan. 234 § 1).
9. Udzielanie dyspens od ustaw dyscyplinarnych prawa powszechnego i prawa partykularnego, wydanych dla jego terytorium lub jego podwładnych przez najwyższą władzę kościelną, z wyjątkiem ustaw procesowych i karnych oraz tych spraw, które specjalnie zostały zarezerwowane Stolicy Apostolskiej lub innym przełożonym (Kan. 87 § 1).
10. Zwoływanie synodu diecezjalnego (Kan. 461).

Biskupowi diecezjalnemu przysługują również kompetencje w tych sprawach, które prawodawca kodeksowy powierza wszystkim ordynariuszom miejscowym, jak: udzielanie nominacji lub aprobaty nauczycielom religii oraz domagania się pozbawienia ich tego prawa ze względów religijnych lub obyczajowych (Kan. 805), udzielanie dyspens od nieprawidłowości do święceń (Kan. 1047 § 4), wydawanie licencji lub aprobaty na wydawanie publikacji dotyczących wiary i obyczajów oraz modlitewników (Kan. 824, 826 § 3, 827).

Z biskupem diecezjalnym we władzy są zrównani wszyscy, którym została powierzona na sposób stały troska pasterska o Kościoły partykularne podobne do diecezji, chyba że z natury rzeczy lub z przepisu prawa wynika co innego²⁰. Kompetencje, jakie posiadają biskupi diecezjalni w dziedzinie administracyjnej, przysługują zatem następującym przełożonym kościelnym: prałatom terytorialnym, opatom terytorialnym, wikariuszom apostolskim, prefektom apostolskim, administratorom apostolskim ustanowionym na stałe²¹.

¹⁹ *Lumen gentium* nr 27.

²⁰ Kan. 381 § 2.

²¹ Kan. 368, 370, 371; por. J. K r u k o w s k i, dz. cyt., s. 85.

KOMPETENCJE ADMINISTRACYJNE POMOCNICZYCH ORGANÓW WŁADZY W KOŚCIELE PARTYKULARNYM

Pomocniczymi organami władzy wyposażonymi w kompetencje administracyjne w Kościołach partykularnych są organy wchodzące w skład kurii diecezjalnej, ponadto kolegialne organy na szczeblu diecezjalnym, a także jednoosobowe podmioty władzy w dekanatach i w parafiach.

Organy wchodzące w skład kurii diecezjalnej

Głównymi organami władzy administracyjnej, które wchodzą w skład kurii diecezjalnej, są: wikariusz generalny, wikariusz biskupi, moderator kurii diecezjalnej, ekonom czyli administrator dóbr doczesnych diecezji.

Pierwsze miejsce w zespole organów pomocniczych biskupa diecezjalnego zajmuje wikariusz generalny. Na mocy swego urzędu skupia on w swym ręku władzę wykonawczą w całej diecezji, czyli władzę administracyjną, która na mocy prawa przysługuje biskupowi diecezjalnemu. Na mocy tej władzy może on stanowić akty administracyjne w takich granicach, jak biskup diecezjalny z wyjątkiem tych kompetencji, które biskup diecezjalny sobie zarezerwował lub do których z postanowienia prawa wymagane jest specjalne zlecenie biskupa²².

Jeśli chodzi o zawężenie kompetencji wikariusza generalnego przez samego biskupa diecezjalnego, to może ono nastąpić w samym akcie nominacji lub później, np. w czasie powołania drugiego lub trzeciego wikariusza generalnego.

Wikariusz generalny w granicach należnych mu kompetencji ma uprawnień habitualne udzielone biskupowi diecezjalnemu przez Stolicę Apostolską. Nie ulega zatem wątpliwości, że kompetencje w dziedzinie dyspensowania, jakie Stolica Apostolska zwykła udzielać biskupom diecezjalnym na okres kilku lat, przysługują również wikariuszom generalnym. Wikariuszowi generalnemu przysługują kompetencje do wykonywania reskryptów Stolicy Apostolskiej, których wykonanie powierzono biskupowi diecezjalnemu, chyba że w reskrypcie wyraźnie podkreślono, iż kompetencje te zostały zastrzeżone wyłącznie biskupowi diecezjalnemu lub że wybór wykonawcy został dokonany ze względu na osobiste przymioty biskupa²³.

Wikariusz generalny w wykonywaniu swej władzy powinien działać w całkowitej zgodności ze swym biskupem diecezjalnym. O poszczególnych sprawach, które zostały dokonane lub powinny być dokonane, winien składać biskupowi sprawozdanie, i nigdy nie powinien działać wbrew woli i myśli biskupa diecezjalnego. Taką samą regułą stawia prawodawca w kan. 480 wobec wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego.

Władza wikariusza biskupiego jest taka sama, jak władza wikariusza generalnego, to znaczy — zwyczajna zastępcza. Różnica w kompetencjach może zachodzić ze względu na kryterium terytorialne, rzeczowe lub personalne. Podczas gdy władza wikariusza generalnego ma obejmować terytorium całej diecezji, to władza wikariusza biskupiego może być zawężona tylko do części diecezji bądź do określonej kategorii osób lub spraw²⁴. Zakres kompetencji wikariusza biskupiego należy więc oceniać według brzmienia nominacji, jaką otrzymał od swego biskupa diecezjalnego. Kompetencje administracyjne wikariusza biskupiego są więc zakresowo węższe od kompe-

²² Kan 479 § 1.

²³ Kan. 479 § 3.

²⁴ Kan. 479 § 2.

tencji wikariusza generalnego. Wikariusz biskupi może mieć kompetencje ograniczone do:

- określonej części diecezji, np. do kilku dekanatów;
- określonej kategorii spraw, np. wikariusz biskupi tylko do załatwiania spraw dotyczących wikariuszy parafialnych, wikariusz biskupi do spraw katechizacji dzieci i młodzieży;
- określonej grupy wiernych, będących częścią diecezji, ze względu na przynależność do określonego obrządku, np. wikariusz biskupi dla wiernych należących do jednego z obrządków wschodnich, wikariusz biskupi dla wiernych określonej narodowości w diecezjach wielonarodowościowych.

Biskup diecezjalny może wyłączyć spod kompetencji wikariusza biskupiego pewne sprawy, które może zarezerwować sobie lub wikariuszowi generalnemu. Wyłączone są spod kompetencji wikariusza biskupiego również takie sprawy, co do których prawo wymaga udzielenia specjalnego zlecenia przez biskupa diecezjalnego²⁵.

Wikariuszowi biskupiemu przysługują również kompetencje habitualne, które zostały udzielone przez Stolicę Apostolską biskupowi diecezjalnemu, oraz władza wykonania reskryptów Stolicy Apostolskiej powierzona biskupowi diecezjalnemu, chyba że byłoby to wyraźnie wykluczone, albo osoba wykonawcy była wyznaczona ze względu na osobiste przymioty²⁶.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. wprowadził do Kościoła powszechnego nowy urząd kościelny pod nazwą moderator kurii diecezjalnej. Do promulgacji nowego KPK istniały w diecezji dwa organy pomocnicze wyposażone w jurysdykcję biskupią zwyczajną zastępczą: wikariusz generalny i wikariusz biskupi. Obecnie dochodzi jeszcze trzeci organ — moderator kurii. Powołanie jednak tego organu w poszczególnej diecezji jest uzależnione od uznania biskupa diecezjalnego i potrzeb diecezji. W kan. 473 § 2 czytamy: „tam, gdzie zachodzi potrzeba, biskup może mianować moderatora kurii, którym powinien być kapłan, mający pod władzą biskupa koordynować te wszystkie sprawy, które wymagają administracyjnego załatwienia, a także ma troszczyć się, ażeby pozostali pracownicy kurii powierzone sobie zadania należycie wypełniali”. Spełnia on zatem funkcje kontrolne wobec pracowników kurii diecezjalnej z wyjątkiem wikariusza generalnego i wikariuszy biskupich. Koordynacja zadań tych ostatnich jest bowiem zadaniem samego biskupa diecezjalnego²⁷. Moderatorem kurii może być mianowany wikariusz generalny²⁸.

Pozycja tego nowego organu w kurii diecezjalnej będzie analogiczna do pozycji kardynała sekretarza stanu w Kurii Rzymskiej. Prawodawca kodeksowy nie precyzuje bliżej jego kompetencji, pozostawiając to prawodawcom partykularnym. Do kompetencji tych winno należeć zwoływanie posiedzeń kierowników agend kurii biskupiej, mających na celu przedłożenie informacji oraz uzgodnienie swoich zadań, aby poszczególne agendy nie przeszkadzały sobie wzajemnie w wykonywaniu swoich zadań, lecz się wspomagały. Do zadań koordynujących winno należeć również opracowanie planu pracy duszpasterskiej w całej diecezji oraz uzgadnianie zadań, jakie mają poszczególne sektory do wykonania, analiza efektywności pracy i poszukiwanie środków zaradczych, usuwanie przeszkód — konfliktów w realizacji planów, leżących w samej administracji. Moderator ma być poinformowany przez kanclerza kurii o aktach prawnych, jakie zostały podjęte przez tych wszystkich, którym

²⁵ Tamże.

²⁶ Kan. 479 § 3.

²⁷ Kan. 473 § 2.

²⁸ Kan. 473 § 3.

przysługuje nazwa ordynariuszy, a więc przez biskupa diecezjalnego bądź przez wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego²⁹.

Również nowym organem jest urząd **ekonom**a, czyli dyrektora do spraw gospodarczych diecezji. Ustanowiony został przez prawodawcę kodeksowego, a w kan. 494 określono jego status prawny. Do zadań, które są ekonomowi powierzone przez prawo kodeksowe należą:

1. administrowanie dobrami doczesnymi diecezji ale pod władzą biskupa diecezjalnego (Kan. 494 § 3). W imieniu diecezji jako osoby prawnej, która jest podmiotem własności dóbr doczesnych, może występować tylko biskup diecezjalny. Administrator nie może zatem podejmować decyzji dotyczących nabycia lub zbycia, zawierania umów kupna-sprzedaży, mających powiększyć lub pomniejszyć dobra materialne diecezji. Podmiotem zdolnym do podejmowania tych czynności w imieniu diecezji jest biskup diecezjalny. Ekonom może występować w tych sprawach tylko z upoważnienia biskupa diecezjalnego;
2. podejmowanie decyzji dotyczących wydatków związanych ze zwyczajnym administrowaniem diecezją, jak wypłaty wynagrodzeń za pracę pracownikom kurii diecezjalnej, wydatki na inwestycje lub remonty urządzeń diecezjalnych (Kan. 494 § 3).

Do zadań, które mogą być ekonomowi powierzone przez biskupa diecezjalnego w myśl kan. 1278, należą:

1. czuwanie nad administrowaniem wszystkich dóbr, które należą do osób prawnych publicznych podległych biskupowi, z zachowaniem legalnych tytułów, które temuż ordynariuszowi przyznają większe prawa (Kan. 1276 § 1);
2. administrowanie dobrami osoby prawnej publicznej podlegającej ordynariuszowi, która na mocy prawa lub zapisów fundacyjnych bądź własnych statutów nie ma swego administratora, a ordynariusz przyjął je w administrację na okres trzyletni (Kan. 1279 § 2).

Kolegialne organy na szczeblu diecezjalnym

Prawodawca kodeksowy przewiduje istnienie w Kościołach partykularnych organów kolegialnych, które mają służyć biskupowi diecezjalnemu pomocą w wykonywaniu władzy pasterskiej, a zwłaszcza administracyjnej. Biskup diecezjalny może, a w określonych wypadkach powinien, zasięgnąć ich opinii. Są następujące kolegia:

Rada biskupia, którą tworzą wikariusze generalni i wikariusze biskupi. Powołanie tej rady pozostawione jest uznaniu biskupa diecezjalnego. Może on powołać ją, jeżeli ma kilku wikariuszy generalnych i biskupich i zasięgać jej opinii w wypadkach, w których będzie uważał za stosowne³⁰.

Rada do spraw gospodarczych. Powołanie tej rady jest obligatoryjne. Biskup powinien ją powołać, przewodniczyć jej osobiście lub przez delegata³¹. Do jej kompetencji należy:

1. przygotowanie bilansu, czyli zestawu wpływów i wydatków, jakie są przewidziane dla całej diecezji na rok przyszły;
2. przyjęcie sprawozdania wpływów i wydatków za rok ubiegły (Kan. 493);
3. udzielenie opinii biskupowi diecezjalnemu co do zdatności kandydata na urząd ekonomu diecezji (Kan. 494 § 1);

²⁹ Por. J. Krukowski, dz. cyt., s. 91—92.

³⁰ Kan. 473 § 4.

³¹ Kan. 492.

4. udzielanie biskupowi diecezjalnemu swoich opinii w sprawach większej wagi (Kan. 1277), dotyczących administrowania dobrami doczesnymi Kościoła, np. w sprawie nałożenia podatku na kościelne osoby prawne na potrzeby diecezji (Kan. 1263).

Rada kapłańska jest organem ustanowionym na podstawie nauki Soboru Watykańskiego II o współodpowiedzialności kapłanów jako współpracowników biskupów we wspólnocie kościelnej³². Nowy KPK nadał radzie kapłańskiej charakter stały, określił jej skład i sposób powoływania³³. Rada kapłańska służy biskupowi diecezjalnemu pomocą w zarządzie diecezją; posiada jednak tylko głos doradczy: „Biskup diecezjalny ma wysłuchać jej opinii w sprawach większej wagi, zgoda jej wymagana jest tylko w wypadkach wyraźnie przez prawo określonych³⁴. Wypadki te mogą być określone w prawie partykularnym.

Rada konsultorów jest organem kolegialnym, złożonym z kapłanów wybranych przez biskupa diecezjalnego spośród członków rady kapłańskiej³⁵. Liczba członków tej rady nie może być mniejsza niż 6, ale nie większa niż 12. Kolegium temu przewodniczy sam biskup diecezjalny.

Do kompetencji tej rady należy wyrażenie opinii lub zgody w sprawach dotyczących administracji diecezji w wypadkach w prawie określonych. Głównym jej zadaniem jest wybór administratora diecezjalnego w wypadku zawakowania stolicy biskupiej³⁶. Do wypadków, w których ordynariusz potrzebuje zgody kolegium konsultorów na podjęcie aktu administracyjnego, należą:

1. wydanie przez administratora diecezjalnego dekretu ekskardynacji i inkardynacji kapłana oraz licencji na przeniesienie się do pracy w innej diecezji (Kan. 272);
2. podjęcie aktów należących do wydatków nadzwyczajnej administracji majątkiem kościelnym, uznanych za takie przez konferencję biskupów (Kan. 1277);
3. podjęcie aktu alienacji majątku kościelnego w wypadkach określonych przez konferencję biskupów (Kan. 1292 § 1), jak również na dokonanie jakiegokolwiek czynności prawnej, która może pogorszyć sytuację majątkową kościelnej osoby prawnej (Kan. 1295).

Kompetencje przysługujące kolegium konsultorów, konferencja biskupów danego kraju może powierzyć kapitule katedralnej³⁷.

Kapituła katedralna jest kolegium mającym bardzo długą historię. W XII w. kapituły katedralne stały się wyłączną radą biskupa. Biskup musiał zasięgać ich rady w ważniejszych sprawach zarządu diecezją³⁸. Zgodnie z postanowieniami Soboru Watykańskiego II jej funkcje mają spełniać: rada kapłańska i rada konsultorów. Ostatnia kodyfikacja przewiduje zachowanie liturgicznych funkcji kapituły oraz wypełnianie innych specjalnych zadań, przyznanych jej przez prawo lub przez biskupa diecezjalnego³⁹. Jednakże podtrzymanie jej roli jako ciała doradczego przy biskupie nowy KPK uzależnił od stanowiska konferencji biskupów danego kraju.

³² *Lumen gentium* nr 28; *Presbiterorum Ordinis* nr 2, 7; *Christus Dominus* nr 27.

³³ Kan. 496—499. Do ostatniej kodyfikacji rady kapłańskie były powoływane na podstawie posoborowych dokumentów wykonawczych, które miały charakter eksperymentalny.

³⁴ Kan. 500 § 2.

³⁵ Kan. 502 § 1.

³⁶ Kan. 421 § 1.

³⁷ Kan. 502 § 3.

³⁸ E. Sztafrowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1968, s. 156.

³⁹ Kan. 503.

Rada duszpasterska jest również nowym organem kolegialnym, który ma wspierać biskupa diecezjalnego swoją radą w sprawowanych przez niego zadaniach duszpasterskich. Jest ona oparta na soborowej nauce o powszechnym kapłaństwie wiernych i ich udziale w misji Chrystusa i Kościoła. Zarówno w dokumentach soborowych⁴⁰, jak i w nowym KPK⁴¹ powołanie tego organu w każdej diecezji nie jest obligatoryjne, ale fakultatywne. Zadaniem jej jest prowadzenie pewnych badań nad życiem w diecezji i wysuwanie sugestii dotyczących potrzeb duszpasterskich oraz wyciąganie praktycznych wniosków, z których biskup diecezjalny może skorzystać w podejmowaniu decyzji administracyjnych.

Jednoosobowe podmioty władzy w dekanatach i w parafiach

Dziekani. Sobór Watykański II dowartościował pozycję dziekanów, wskazując, że ich zadaniem jest przyczynić się do zabezpieczenia jedności i większej skuteczności pracy duszpasterskiej⁴². Nowy KPK w kan. 553—555 określił bliżej zadania dziekana o charakterze administracyjnym i koordynującym pracę duszpasterską oraz inspirującym życie duchowe kapłanów. Do zadań administracyjnych dziekana należy popieranie i koordynacja działalności duszpasterskiej wspólnej w dekanacie; czuwanie, aby duchowni należący do dekanatu prowadzili życie odpowiednie do swego stanu i pilnie spełniali swoje zadania; troszczenie się o to, by funkcje religijne były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, dbanie o piękno oraz o czystość kościołów i sprzętu liturgicznego, a szczególnie o sprawowanie ofiary eucharystycznej i przechowywanie Najświętszego Sakramentu; kontrolowanie prawidłowego prowadzenia i przechowywania ksiąg parafialnych, sprawdzanie należytego administrowania dobrami kościelnymi, jak również prowadzenia domu parafialnego⁴³.

Do szczególnych kompetencji dziekana, związanych z koordynacją pracy duszpasterskiej, należy zwoływanie kapłanów na konferencje dekanalne, mające na celu pogłębienie wśród kapłanów wiedzy teologicznej i realizację planów duszpasterskich diecezji na terenie swego dekanatu. Ma on służyć biskupowi swoją radą w sprawach administracyjnych dotyczących parafii należących do jego dekanatu, np. biskup ma zasięgnąć jego opinii przed nominacją proboszcza na wakującą parafię⁴⁴. Do urzędu dziekana mogą należeć specjalne kompetencje ustanowione przez prawo partykularne lub przez biskupa, mające charakter władzy zwyczajnej zastępczej lub delegowanej.

Proboszczowie są wyposażeni we władzę jurysdykcji zwyczajnej zastępczej, gdyż przysługuje im władza na mocy prawa przywiązana do powierzonego im urzędu proboszcza parafii. Władza proboszcza obejmuje zarówno zakres wewnętrzny, jak i zewnętrzny. Na podstawie władzy zakresu wewnętrznego może on spełniać zadania uświęcania powierzonych jego trosce wiernych: administrowanie sakramentów świętych, uroczyste celebrowanie Mszy świętej⁴⁵. Kompetencje proboszcza wykonywane w zakresie zewnętrznym, które wchodzą w zakres władzy administracyjnej, dotyczą następujących spraw:

⁴⁰ *Apóstolicam Actuositatem* nr 10; *Christus Dominus* nr 27; *Presbiterorum Ordinis* nr 7.

⁴¹ Kan. 511—514.

⁴² *Christus Dominus* nr 29; *Motu proprio Ecclesiae Sanctae* I nr 19 § 1; *Ecclesiae Imago...* nr 152, 181.

⁴³ Kan. 555 § 1.

⁴⁴ Kan. 524.

⁴⁵ Kan. 530.

1. prowadzenia ksiąg parafialnych zgodnie z kan. 535. Wpisy do ksiąg parafialnych, jak też urzędowe odpisy, mają być potwierdzone pieczęcią parafii i podpisem proboszcza, aby nabrały mocy prawnej. Mają one charakter aktów administracyjnych deklaratoryjnych, czyli stwierdzających zaistnienie określonych faktów prawnych w zakresie zewnętrznym⁴⁶;
2. występowania w imieniu parafii w sprawach administracji majątku parafialnego, zgodnie z normami określonymi w kan. 1281—1288⁴⁷;
3. udzielania dyspens na forum zewnętrznym. Kompetencje proboszcza w dziedzinie udzielania dyspens od norm prawa powszechnego i partykularnego obejmują tylko te wypadki, w których władza została mu wyraźnie udzielona (Kan. 89).

Do takich wypadków, które wyraźnie zostały wymienione w nowym KPK należą:

a) w poszczególnych wypadkach, w których zaistniała słuszną przyczyną, proboszcz może udzielić dyspensy od obowiązków dotyczących przestrzegania przez wiernych dnia świętego lub dni pokuty, czyli obowiązku zachowania postu bądź zamiany tych obowiązków na inne praktyki pobożne (Kan. 1246).

b) w wypadkach naglącego niebezpieczeństwa śmierci po stronie przynajmniej jednego ze współmałżonków proboszcz może dyspensować tak od formy kanonicznej zawarcia małżeństwa, jak i od wszystkich i poszczególnych przeszkód, ustanowionych przez prawo kościelne, czy to publicznych, czy to tajnych z wyjątkiem przeszkody wypływającej ze święceń prezbiteratu, swoich podwładnych gdziekolwiek przebywających i wszystkich aktualnie na jego terytorium przebywających pod warunkiem, iż nie ma możliwości zwrócenia się po dyspensę do ordynariusza miejscowego (Kan. 1079 § 2). Prawodawca kodeksowy wyjaśnia, iż niemożliwość zwrócenia się po dyspensę do ordynariusza miejscowego zachodzi nawet wtedy, gdy można się do niego zwrócić za pośrednictwem telefonu lub telegrafu (Kan. 1079 § 4).

c) w wypadkach naglących, w których przeszkoda została ujawniona dopiero wtedy, gdy wszystko zostało już przygotowane do ślubu, a bez prawdopodobieństwa niebezpieczeństwa wielkiego zła nie można odłożyć ślubu na późniejszy termin, w którym zostanie uzyskana dyspensacja od Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza miejscowego, proboszcz może dyspensować tak od formy kanonicznej zawarcia małżeństwa, jak i od wszystkich przeszkód z wyjątkiem przeszkody powstałej ze święceń kapłańskich lub z wieczystego ślubu czystości, złożonego w instytucie zakonnym będącym na prawie papieskim, byleby wypadek był tajny (Kan. 1080 § 1).

W tego rodzaju wypadku nagłym władza proboszcza obejmuje również konwalidację małżeństwa, ale pod warunkiem, że jest niebezpieczeństwo w zwłocę i nie ma czasu na zwrócenie się do Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza miejscowego, a chodzi o taką przeszkodę, od której może być udzielona dyspensacja (Kan. 1080 § 2)⁴⁸.

d) władza asystowania przy zawieraniu małżeństwa (Kan. 530 pkt 4).

Powyższe kompetencje administracyjne przysługują również administratorowi parafii, który tymczasowo zarządza parafią wakującą lub gdy proboszcz jest nieobecny, lub w sprawowaniu swych zadań jest przeszkodzony⁴⁹. Administratorowi nie wolno czynić tego, co mogłoby przynieść jakies pomniejsze-

⁴⁶ Por. J. Krukowsk'i, dz. cyt., s. 98.

⁴⁷ Kan. 532.

⁴⁸ To upoważnienie proboszcza do konwalidacji małżeństwa jest nowe w stosunku do KPK z 1917 r.

⁴⁹ Kan. 539, 540, 549.

nie w prawach proboszcza lub mogłoby spowodować szkodę dobrom parafialnym.

Wikariusze parafialni są współpracownikami proboszcza w czynnej pracy duszpasterskiej; swoją posługę duszpasterską spełniają w parafii pod władzą proboszcza⁵⁰. Nowy KPK w kan. 545 § 2 przewiduje następujące modyfikacje zadań wikariusza parafialnego:

- wikariusz parafialny ustanowiony do pełnienia wszelkich posług duszpasterskich w całej parafii;
- wikariusz parafialny ustanowiony do pełnienia wszelkiej posługi duszpasterskiej w części parafii;
- wikariusz parafialny dla pewnej grupy wiernych, np. ze względu na obrządek, język, narodowość;
- wikariusz parafialny do pełnienia określonego dzieła jednocześnie w kilku różnych parafiach, np. wikariusz do duszpasterstwa uchodźców przybyłych z innego kraju do kilku parafii w określonej diecezji.

Zakres kompetencji wikariusza parafialnego może być bliżej określony w prawie partykularnym, np. w statutach synodu diecezjalnego lub w akcie nominacji. Prawodawca kodeksowy w kan. 548 § 1 stawia następującą normę, którą należy się kierować przy ocenie kompetencji wikariusza parafialnego: jeżeli w piśmie biskupa diecezjalnego nie zostało wyraźnie zastrzeżone, wikariusz parafialny z racji swego urzędu ma obowiązek wspomaganie proboszcza w całości jego pracy duszpasterskiej, a więc udziału we wszystkich prawach i obowiązkach proboszcza z wyjątkiem obowiązku aplikowania Mszy św. za wiernych.

Rektorzy kościoła i inni kapłani. Rektorzy kościołów którzy sprawują troskę o jakiś kościół, nie będący kościołem parafialnym ani kapitulnym, ani należącym do wspólnoty zakonnej lub wspólnoty życia apostołskiego, mają również pewne kompetencje w zakresie administrowania dobrami tego kościoła⁵¹. Rektorzy kościołów mają pewne uprawnienia w zakresie dopuszczania innych kapłanów do służby Bożej, jak celebrowanie Mszy świętej, administrowanie sakramentów świętych. Zezwolenia tego lub odmowy rektor powinien dokonywać zgodnie z normami prawa⁵².

W wyjątkowych wypadkach pewne kompetencje na mocy prawa mogą otrzymywać również kapelani i kapłani nie pełniący urzędów duszpasterskich, np. na mocy kan. 566 § 2 kapelani szpitali, zakładów karnych i portów morskich mają uprawnienia, które mogą wykonywać tylko w tych miejscach, do zwalniania od cenzur „*latae sententiae*” nie zarezerwowanych ani orzeczonych dekretem lub wyrokiem⁵³. Każdy kapłan, chociażby nie miał władzy spowiadania, może ważnie i godziwie udzielić abszolucji od wszystkich cenzur penitentom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci⁵⁴. Absolucja tego rodzaju wywiera skutki nie tylko na forum wewnętrznym, ale również zewnętrznym. Każdy kapłan lub diakon asystujący przy zawarciu małżeństwa według formy nadzwyczajnej może również na mocy kan. 1079 § 2 udzielić dyspenzy od wszystkich i poszczególnych przeszkód z prawa kościelnego, czy to publicznych, czy tajnych⁵⁵.

Specjalne kompetencje mogą otrzymać na mocy prawa lub delegacji ka-

⁵⁰ *Christus Dominus* nr 30.

⁵¹ Kan. 562.

⁵² Kan. 561.

⁵³ Kan. 566 § 2.

⁵⁴ Kan. 976.

⁵⁵ Kan. 1116 § 2.

pelani prowadzący duszpasterstwo specjalne, jak kapelani jednostek wojskowych, kapelani ludzi odbywających podróże, nomadów ⁵⁶.

* * *

Przedstawione wyżej rozważania na temat charakteru i zakresu kompetencji administracyjnych organów władzy kościelnej na szczeblu Kościoła partykularnego, mogą stanowić pewną pomoc, nie tylko teoretyczną ale i praktyczną:

- w zapobieganiu konfliktom kompetencyjnym, zwłaszcza między organami pomocniczymi;
- w odróżnianiu organu wyposażonego w jurysdykcję kościelną od organu pełniącego tylko funkcje doradcze czy opiniodawcze, jak: rada kapłańska, rada duszpasterska itp.;
- w określaniu pozycji organu władzy administracyjnej w stosunku do zespołu osób uczestniczących jedynie w fazie przygotowawczej i wykonawczej aktów administracyjnych, jak np. kanclerz kurii, notariusz.

To co zostało powiedziane odnośnie kompetencji administracyjnych podstawowych i pomocniczych organów władzy w diecezji, odnosi się również do takich jednostek terytorialnych Kościoła jakimi są prałatury terytorialne, opactwa terytorialne, wikariaty i prefektury apostolskie, administratury apostolskie, na czele których stoją przełożeni wyposażeni we władzę biskupią.

Omówienie kompetencji administracyjnych ponaddiecezjalnych, chociaż nie centralnych, organów władzy takich jak: metropolita, patriarcha, prymas, konferencja biskupów, synod prowincjalny i plenarny, przekracza ramy niniejszego artykułu i wymagałoby osobnego opracowania.

SOMMARIO

I problemi del diritto amministrativo, specialmente dopo la recente riforma del Codice, si trovano molto trattati nella letteratura scientifica odierna. Nella vasta discussione ci manifesta chiaramente una tendenza a delineare, o piuttosto delimitare, le competenze amministrative dell' autorità ecclesiastica.

Il presente articolo vuole riprendere e riassumere questo problema, cioè il problema delle competenze amministrative dell' autorità ecclesiastica nella Chiesa particolare. Si comincia con un dibattito sul concetto della competenza e i criteri di essa. In seguito si analizza le competenze dell' autorità primaria nella Chiesa particolare — Vescovo diocesano, poi le competenze dell' autorità ausiliare: Vicario generale, Vicario episcopale, Moderatore della curia, economo, consiglio episcopale, consiglio per gli affari economici, consiglio presbiterale, collegio dei consultori, capitolo dei canonici, consiglio pastorale, vicari foranei, parroci, vicari parrocchiali, rettori delle chiese e cappellani.

L'articolo si conclude con le osservazioni, che potrebbero avere un valore notevolmente pratico.

⁵⁶ Kan. 568, 569, 570, 571.